Powiat B I A Ł A P O D L A S K A.

B i a ł a P o d l a s k a.

O g r ó d k l a s z t o r n y O O. R e f o r m a - t ó w. Klasztor fundacji Michała Kazimierza Radziwiłła, hetm. polnego lit. z 1671 r. Przy nim obszerny ogród, otoczony murem, podzielony na kwatery. obrzeżone drzewami.

Opisy: Słownik Geograficzny Król. Pol.

Plany: Plan miasta B. z poł XIX w. Zakład Arch. Pol. P.W.

O g r ó d A k a d e m i c k i. Założony w 1633 r. przy akademii Bialskiej, składał się z części ozdobnej, sadu i warzywnika. Znajdowały się w nim sadzawki dla hodowli ryb. Młodzież szkolna odbywała w nim różne uroczystości i zabawy. W połowie XIX w. służył jako spacerowy park publiczny.

Opisy: Bartoszewicz J. Zamek Bialski. Warszawa 1881.
Kraszewski J.I. Biała na Podlasiu. Atheneum. t. I. Wilno 1841.

O g r ó d z a m k o w y. Obronny zamek, położony na zachodnim krańcu miasta, nad rozlewiskami rzeki Krzny, wzniesiony został w XVI w. przez Krzysztofa Radziwiłła "Sierotkę" i rozbudowany na przełomie XVII i XVIII w. przez Karola Stanisława Radziwiłła /+1719/. Wały i fosy tworzyły nieregularny czworobok z bastionami na rogach i przy bramie. Zabudowania pałacowe zajmowały środek majdanu fortecznego, grupując się wokół regularnego czworoboku dziedzińca. Korpus główny pałacu, o trzech kondygnacjach, z narożnymi wieżami, znajdował się przy południowej kurtynie fortecy. naprzeciw bramy wjazdowej. Ogród położony był na wschód od dziedzińca; mieścił się w obrębie wałów. Wyposażenie jego było bogate, były w nim bowiem strzyżone

szpalery, groty muszlowe, fontanny, kaplica itd. Na południe od zamku, nad rzeką, tworzącą tu dwie odnogi, połączone szerokim kanałem poprzecznym, na osi pałacu, znajdował się obszerny zwierzyniec, w którym w swoim czasie chowano do tysiąca jeleni, sarn i danieli. Wały i bastiony forteczne obsadzone były lipami. Zamek, zniszczony podczas wojny szwedzkiej /1700 - 1709/, za czasów saskich znów tętnił bujnym życiem. Z początkiem XIX w. przechodząc w ręce Wittgensteinów i Hohenlohe, chyli się ku upadkowi. W 1883 r. zburzono korpus główny pałacu i część skrzydeł. Zachowały się jeszcze znaczne partie fortyfikacji, barokowa brama zamkowa z ćwierćkolistą szyją i wieżą, dwa pawilony boczne i kaplica. Na terenie fortecy założono z końcem XIX w. park miejski.

Opisy: Baliński M. Lipiński T. Starożytna Polska. W-wa 1885.
Bartoszewicz J. Zamek Bialski. Warszawa 1881.
Kraszewski J.I. Biała na Podlasiu. Atheneum t.I. Wilno 1841.
Noworocznik Siedlecki 1873.
Słownik Geograficzny Król.Pol.
Tygodnik Ilustrowany. Warszawa 1863.
Ziemia. Warszawa 1910.

Widoki: Biuro Inwent. Zab. P.I.S.
Kłosy. Warszawa 1868.
Tygodnik Ilustrowany. Warszawa 1863.

Plany: Plan m. B. 1847. Arch. Państw. w Lublinie
Plan zamku w B. 1925. Zakł. Arch. Pol. P.W.
Zbiory G. Ciołka

B ł o t k ó w - T e r e s p o l.

O g r ó d p a ł a c o w y. W końcu XVI w. własność Chryzostoma Dorohostajskiego, marsz. W. Ks. Lit. /+1614/., który tę posiadłość darował królowi Zygmuntowi III Wazie. Za jego panowania wzniesiono pałac i ogród, zaliczany do najcelniejszych podówczas w Polsce. Król Jan Kazimierz sprzedał Błotków Cyprianowi Pawłowi Brzostowskiemu, woj. Trockiemu;

następnie rezydencja przechodziła w ręce Słuszków, Flemingów i Czartoryskich. Jerzy Fleming podniósł z ruin pałac i ogród. Całkowitemu zniszczeniu uległa rezydencja podczas rozbudowy twierdzy brzeskiej w poł. XIX w. Założenie pałacu i ogrodu miało układ osiowy i symetryczny. Od strony miasta dziedziniec ograniczony był fosą, przez którą przerzucony był most. Murowany pałac, ze skrzydłami w podkowę od strony dziedzińca i płytkimi ryzalitami od ogrodu nosił cechy architektury pocz. XVIII w. Na osi pałacu biegła aleja; po jej obu stronach symetrycznie rozmieszczone były kwatery: cztery mniejsze przy pałacu, sześć większych w głębi. Ogród otoczony był z trzech stron kanałem, którego przedłużenie w kierunku południowym, na wysokości pałacu tworzyło obszerny staw, połączony z pobliskim Bugiem. Główna oś ogrodowa miała swe optyczne przedłużenie w odcinku starorzecza Bugu. Całe założenie nosiło cechy barokowych rozwiązań holenderskich i francuskich.

Opisy: Baliński M. Lipiński T. Starożytna Polska. W-wa 1885
Biblioteka Przeździeckich w W-wie. /archiwum/
Dr. Antoni J./Rolle/ Szkice i opowiadania.
Swiątkowski W. Podlasie. W-wa 1929

Plany: Plan m. Terespola ok. 1840. Zakł. Arch. Pol. P.W.
Plan rezydencji ok. 1840. Zbiory G. Ciołka.

C i e l e ś n i c a .

O g r ó d p a ł a c o w y . Od 1630 do 1810 własność Radziwiłłów, od których nabył majętność Andrzej Serwiński. Wybudował on pałac i założył nowy ogród. Do 1944 r. własność Rozenwarthów, w okresie 1945-1948 ośrodek muzealny i dom pracy twórczej, obecnie Państw. Gosp. Rolne. Na osi pałacu aleja wjazdowa topolowa, 700 m długości. Pałac klasycystyczny, z kolumnowym portykiem od podjazdu i od strony parku, położonego poniżej pałacu. Piękny i bujny starodrzew tworzy obramienie

otwartych polan i stawu. Opodal pałacu budynki dworskie: lamus, obszerne stodoły, kuźnia, oranżeria /odbudowa 1947/: budynki te są murowane lub drewniane, posiadają murowane portyki kolumnowe. Rezydencję otacza system wielkich stawów rybnych.

Opisy: Łoski J. Cieleśnica. Tygodn. Ilustr. W-wa 1878.
Słownik Geograficzny Król. Pol.
Opis inwent. pałacu. Zakł. Arch. Pol. P.W.

Plany: Pomiar pałacu. Zakł. Arch. Pol. P.W.

J a n ó w P o d l a s k i.

O g r ó d p a ł a c o w y. Ongiś obronna rezydencja biskupów łuckich, od 1818 r. Zarząd Państwowej Stadniny Koni. Zachowały się resztki wałów i bastionów fortecznych oraz dwie oficyny z dawnych zabudowań pałacowych. Pałac wzniesiony był w XVIII w. przez arch. Coustou. Istnieją resztki barokowego ogrodu ze starymi alejami lipowymi, altanami i grotą biskupa Adama Naruszewicza, który tu często przebywał.

Opisy: Łoza S. Słownik architektów... W-wa 1930.
Słownik Geograficzny Król.Pol.
Swiątkowski W. Podlasie. W-wa 1929.
Tygodnik Ilustrowany. W-wa 1876.

Widoki: Swiątkowski W. Podlasie. W-wa 1929.
Tygodnik Ilustrowany. W-wa 1876.

K o b y l a n y N a d b u t n e.

O g r ó d p a ł a c o w y. W ciągu XVIII w. własność Ruszczyców, Rudnickich. w połowie XIX stulecia przechodzi w ręce Franciszka Jaszczołda /1808 - 1873/. który przy pałacu założył znany z piękności ogród krajobrazowy.

Opisy: Łoza S. Słownik architektów... W-wa 1930.
Słownik Geograficzny Król. Pol.

K o d e ń .

O g r ó d p a ł a c o w y " P l a c e n c j a ". Letnia rezydencja Kazimierza Sapiehy, biskupa żmudzkiego /+1715/, który założył ją na przedmieściu Kodnia, Kampanii, i nadał miano P l a c e n c j i . Obszerny murowany pałac stał na wysokim brzegu Bugu, wśród ogrodu, z którego roztaczały się piękne widoki na rzekę i brzeg przeciwległy. Wśród wiekowych drzew ogrodu znajdowały się rozrzucone domki pustelnicze dla towarzystwa i przyjaciół biskupa, gwoli wypoczynku i rozmyślań, wzorem kamedulskich lub kartuskich eremów.

Opisy: Kraszewski J.I. Kodeń nad Bugiem. Atheneum. Wilno 1841.
Słownik Geograficzny Król.Pol.

K o n s t a n t y n ó w P o d l a s k i .

O g r ó d p a ł a c o w y . Pierwotna nazwa miejscowości Kozierady zmieniona została około 1744 r. przez Karola Odrowąż Siedlnickiego /+1761/ na Konstantynów, od imienia jego żony. Pobudował on obszerny pałac i założył przy nim ogród. Po Siedlnickich przeszły dobra do Czartoryskich, Borzęckich, Wężyków i Turnów, a w 1792 r. do Aleksandrowiczów. Około 1909 r. należał majątek do Platerów. Ogród odznaczał się pięknością położenia i zabytkowym drzewostanem. Między pałacem a parkiem przebiega długa aleja, prostopadła do osi założenia; kończy się ona nad stawem na rzece Czyżówce.

Opisy: Baliński M. Lipiński T. Starożytna Polska. W-wa 1885
Niemcewicz J.U. Podróże historyczne. W-wa 1818.
Słownik Geograficzny Król. Pol.
Swiątkowski H. Podlasie. W-wa 1929.

K o s t o m ł o t y .

O g r ó d d w o r s k i. Obszerny ogród krajobrazowy, położony na wysokim brzegu doliny Bugu, obok zabudowań dwors-

kich, ujmujących w podkowę wydłużony dziedziniec. Rozplanowanie ogrodu opiera się o wewnętrzną drogę obwodową oraz o szereg osi widokowych w stronę łąk nadbużańskich.

Plany: Zakład Arch. Pol. P. W.

K r y c z e w .

O g r ó d d w o r s k i . Majętność należała kolejno do Mostowskich, Dramińskich, Bogusławskich, Brüningów, Kuczewskich. Dwór murowany, zwrócony frontem do rzeki Bugu, obok dwa murowane budynki: lamus i skarbiec, oba z początku XIX w. Wyniosłe aleje lipowe wśród krajobrazowego parku zdradzają dawniejsze założenie regularne.

Opisy: Dutkiewicz J. Wykaz zabytków arch. woj. Lub. 1947.
Słownik Geograficzny Król. Pol.

N e p l e .

O g r ó d p a ł a c o w y . Na przełomie XVIII i XIX w. własność Ursyn-Niemcewiczów, potem Orzeszków, Mierzejewskich, Korniłowiczów, Rudnickich, Kierbedziów, Dymszów /1910/. Fundatorem pałacu i parku był Kalikst Mierzejewski w latach 1815 - 1825. Okazały murowany pałac, wzorowany na Villa Pallavicini, posiadał od strony półkolistego wjazdu, zwanego z racji znacznej różnicy poziomów w stosunku do dziedzińca "amfiteatrem", posiadał kolumnowy portyk. Park pełen rzadkich i pięknych drzew z wielką umiejętnością rozrzuconych pośród polan, krył w sobie pawilon gościnny, oranżerię, altany, kaplicę gotycką, statuę Matki Boskiej, oratorium, Bibliotekę oraz domek, zbudowany z okazji pobytu cesarza Aleksandra I, zwany "Biwuak", o czym świadczy wmurowana marmurowa kaplica. Z pawilonu, wzniesionego w najwyższym punkcie ogrodu roztacza się piękny widok na dale-

ki krajobraz nadbużański i Brześć. W połowie XIX w. pałac uległ przebudowie przez architekta Franciszka Jaszczołda /1808-1873/. Słynna była w swoim czasie cieplarnia, założona przez Kaliksta Mierzejewskiego, mieszcząca 4000 kamelii, pochodzących z drezdeńkich ogrodów króla saskiego oraz ananasarnia. Obok ogrodu znajdował się zwierzyniec, w którym utrzymywano białowieskie żubry, jelenie i daniele, ponadto prowadzona była hodowla bażantów. Piękno położenia wzbogacone jest głębokim jarem rzeczki Krzny, płynącej przez park i tworzącej staw.

Opisy: Archiwa Konserwatora Wojew. w Lublinie.
Niemcewicz J.U. Podróże historyczne. Warszawa 1818.
Słownik Geograficzny Król Pol.
Świątkowski H. Podlasie. Warszawa 1929.
Walewska M. Neple. Wieś Ilustrowana . Warszawa 1912

Widoki: Wieś Ilustrowana. Warszawa 1912.

N o s ó w .

O g r ó d d w o r s k i . Do roku 1914 własność Wężyków. Ogród ze względu na okazały drzewostan uznany jako zabytek kultury i przyrody w 1937 roku.

Opisy: Kwart. Biul. Inform /Ochr. Przyr./ Kraków 1937.
Słownik Geograficzny Król. Pol.

P r a t u l i n .

O g r ó d d w o r s k i . Właściciele: Jan Franciszek Sapieha /1732/, Jan Potocki /1787/, Tomasz Mostowski /1838/. Ogród posiada zabytkowy drzewostan.

Opisy: Słownik Geograficzny Król. Pol.

R o z k o s z .

O g r ó d p a ł a c o w y . Należał do Radziwiłłów i Mielżyńskich. Pałac wzniesiony przez architekta Franciszka Jaszczoł-

da /1808-1873/. Piękny park krajobrazowy rozciąga się nad rzeczką Kamionką.

Opisy: Łoza S. Słownik architektów i budown. W-wa 1930.
Słownik Geograficzny Król. Pol.

T e r e s p o l p. B ł o t k ó w.

W i t u l i n.

O g r ó d d w o r s k i. Kolejno własność Koniecpolskich, Firlejów, Piekarskich, Sawickich /1669/, Pieniążków /1688/, Odrowąż-Siedlnickich /1700/. Istniejący dotąd ogród założył Krzysztof Piekarski/1643/, zaś dwór, na miejscu spalonego starego domostwa wzniósł Karol Odrowąż-Siedlnicki w 1720 roku. Dwór ten był tylko mieszkaniem letnim, stała bowiem rezydencja Siedlnickich mieściła się początkowo w Ostromączynie, później w Konstanynowie /p/. Dwór wykończył i przyozdobił Kazimierz Wężyk z Wielkiej Rudy. Ogród położony jest nad rzeką Białką, stanowiącą dawną granicę między Koroną i Litwą.

Opisy: Słownik Geograficzny Król. Pol.
Tygodnik Ilustrowany. Warszawa 1877.

W o r g ó l e.

O g r ó d d w o r s k i. Piękny zabytkowy ogród o powierzchni około 10 ha. Wyróżnia się rzadkimi okazami drzew i krzewów.

Opisy: Archiwa Konserwatora Wojew. w Lublinie.

W y g o d a.

O g r ó d d w o r s k i. Folwark należący do Państwowej Stadniny Koni w Janowie Podlaskim. W ogrodzie zabytkowy

drzewostan. Okólniki dla koni otoczone są alejami z olbrzymic
topoli.

Opisy: Słownik Geograficzny Król. Pol.
Swiątkowski H. Podlasie. Warszawa 1929.